

2010:57

Fjärestads kyrka – renovering av tornet

Antikvarisk medverkan, 2009

Heikki Ranta

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2010:57

Fjärestads kyrka

– renovering av tornet

Antikvarisk medverkan, 2009
Fjärestads socken, 1219
Helsingborgs kommun
Skåne län

Heikki Ranta

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tfn 044-13 58 00 vx, Fax 044-21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tfn 046-15 97 80 vx, Fax 046-15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:57
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Fjärestads kyrkas torn efter renovering, fotograferat från sydväst.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

FJÄRESTADS KYRKA - RENOVERING AV TORNET

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda arbeten 2009	8
Kulturhistorisk bedömning av arbeten samt iakttagelser av byggnadshistorisk karaktär	9
Handlingar med relevans för ärendet	10

Skånekartan med Helsingborgs kommun och Fjärestads socken markerade.

Översiktskarta med Fjärestads kyrka markerad.

Sammanfattning

På sensommaren och hösten 2009 renoverades Fjärestads kyrkas torn. Arbeten innebar rengöring och kalkavfärgning av kyrkotornet samt målning av snickerier och smidesdetaljer. Arbeten följde avsikterna i kyrkans underhållsplan och kan betraktas som underhåll av kyrkobyggnaden.

Administrativa uppgifter

Objekt	Fjärestads kyrka
Socken	Fjärestad
Kommun	Helsingborg, Skåne län
Regionmuseets diarienummer	L12.30-235-08, 1219
Arbetshandlingar	ItArk Arkitektkontor AB (Mikael Forsberg), 2008-06-16
Länsstyrelsens i Skåne län beslut	2008-09-29, dnr. 433-48130-08
Byggherre	Kvistofta kyrkliga samfällighet
Byggleddare/arkitekt	Mikael Forsberg
Entreprenör	Bröderna Nilssons Måleri AB
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne, Heikki Ranta
Byggnadstid	augusti-oktober 2009
Slutbesiktning	2009-10-14

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Fjärestads socken fick sin gamla kyrka, byggd i gråsten och sandsten, troligtvis på 1100-1200-talet. Tornet och ett vapenhus byggdes senare på medeltiden, förmodligen på 1400-talet.

Fjärestads nya kyrka invigdes 1863. Den byggdes runt om den gamla kyrkan och anslöts till det medeltida tornet. Gamla kyrkan revs ner och material därifrån återanvändes i den nya kyrkobyggnaden. Byggmästare G Haf från Viken ledde ombyggnadsarbeten. 1999, vid en renovering, återfanns en reliefsten som föreställer ett lejon med svans formad som treklöver. Reliefen sitter på långhusets norra fasad och är således en av de återanvända stenarna från Fjärestads medeltida kyrka. Sådana reliefer är inte alldeles ovanliga i Skandinavien medeltida kyrkobyggnader – de har ofta prytt, och i vissa fall fortfarande pryder, huvudingångens romanska öppning som fundament till bågen runtom entrén.

Kyrkans medeltida torn är alltså den idag befintliga byggnadens äldsta byggnadsdel. Det har en kvadratisk grundplan, är relativt lågt och dekoreras av trappstegsgavlar, blindnischer och ankarjärn. Dess sockel är svarttjärad och murar vitkalkade. Taket är belagt med svart skiffer. Tornet kröns av en vindflöjel i form av en kyrktupp i svartmålat smidesjärn.

Tornet har renoverats i omgångar. Ett tidigt blytak byttes till koppartak, sedermera till skiffertak som enligt dokumentation reparerades 1903 och förnyades 1980. 1999 genomgick kyrkan en yttre renovering då bl.a. mindre putslagningar och kalkavfärgning av tornet genomfördes.

I ombyggnaden av kyrkan i början av 1860-talet ändrades tornets utseende genom att trappuppgången på dess södra sida togs bort och kyrkans västra huvudingång öppnades i tornmuren. En ingång till långhuset öppnades genom tornets östra vägg.

Kyrkans huvudentré mot väster är en pardörr med ramverk och fyllningar. De på utsidan brunmålade dörrbladen härstammar troligen från 1860-talet. Ljudluckor – mot norr, väster och söder – är enkla konstruktioner av svartmålade bräder.

Bilder ovan: Fjärestads kyrka, tornet efter renoveringen i oktober 2009, sett från väst och nordväst.

Bild nedan: Fjärestads kyrka sedd från sydväst.

Utförda arbeten 2009

Renoveringen inleddes med försiktig rengöring av tornets fasader och långhusets anslutande västra gavlar. Puts- och foglagning genomfördes i en mycket begränsad omfattning, sammanlagt ca 5 m². En spricka på tornets västra fasad, vertikalt löpande mellan ljudöppningens nedre del och portalen, ilagades. Från byggställningar kunde man konstatera att tornet till stora delar är putsat, putslagat och avfärgat med hydrauliska kalkprodukter. Därför bestämdes det i samråd med antikvarien att hydrauliskt kalkbruk och kalkfärg (kalciumhydroxid) från Målarkalk AB används.

Sockeln svarttjärades, lik befintlig. Tornluckor målades med svart linoljefärg. Ytterdörren laserades, lik befintlig.

Vindflöjeln – kyrktuppen av svartmålad plåt – rengjordes, ilagades och ommålades. Även de svartmålade gallren av järnät samt fönsterblecken utanför tornets ljudluckor rengjordes och målades med rostskyddsfärg av fabrikat Plomb (Alcro-Beckers AB).

Skadade och saknade avtäckningstegel på ett par tinnar kompletterades med fabrikat Weberöd typ DH som beställaren kunde tillhandahålla från sitt förråd.

Förutom de ovan redovisade arbetena rengjordes och avfärgades även kyrkogårdens södra stiglucka. Detta betraktades som sedvanligt underhållsarbete och godkändes av antikvarien som ansåg att något särskilt tillstånd från Länsstyrelsen i Skåne län inte krävs. Murens avtäckning med taktegel är försedd med alltför kort språng, vilket även i framtiden kommer att leda till relativt täta ommålningsintervaller av stigluckan.

Bilder ovan: Tornluckans metallgaller (till vänster) och tornets sockel (till höger) efter renovering.

Kulturhistorisk bedömning av arbeten samt iakttagelser av byggnadshistorisk karaktär

De utförda renoveringsarbetena på tornet på Fjärestads kyrka var av underhållskaraktär. De genomfördes med varsamhet – med traditionella material och metoder. Inga avvikelser från tillståndshandlingar rapporteras.

Man kunde notera under renoveringen att ett mindre parti av sandstenskvadrar var frilagt och synligt på tornets nordvästra hörn, vilket dokumenterades av arkitekten. Byggmästare Haf beskrev 1861 att den gamla kyrkan var byggd av gråsten och sandsten. Vid denna renovering kunde man således fastställa att även tornet är byggt av tuktade stenkvarrar, både sandsten och gråsten, samt att dess övre delar är byggda i tegelsten. Möjligen är tornets byggnadskonstruktioner och utseende något anpassade, ändrade och/eller kompletterade på 1700-talet då kyrkklockorna installerades samt vid ombyggnaden på 1860-talet då byggmästare Haf ansåg att tornet kräver ”blott en liten reparation för att iständsättas”¹. Det är sannolikt att inget återanvänt stenmaterial från de medeltida byggnadsdelarna – långhuset och koret – framkommer i tornet utan det har en utformning snarlik den ursprungliga, senmedeltida gestaltningen.

Det noterades vidare att tinnarnas avtäckning är av varierande karaktär. Ett antal tinnar är täckta med nunnetegel eller taktegel. Även marktegel förekommer. Tinnarna mot norr är, som beskrivet i kyrkans underhållsplan, utformade med små sadeltak medan den södra sidans tinnar är enkelsidiga och lutar mot torntaket.

Bild till vänster: Stigluckan mot söder, efter underhållsarbeten i oktober 2009.

Bild till höger: Kyrktuppen med förstärkning kring stängsen, innan ommålning.

¹ Underhållsplan för Fjärestads kyrka, ItArk Arkitektkontor AB, 2006, s. 8.

Handlingar med relevans för ärendet

2006-09-03	<i>Underhållsplan för Fjärestads kyrka, ItArk Arkitektkontor AB</i>
2008-06-16	<i>Utvändig renovering av tornet på Fjärestads kyrka, arbetsbeskrivning, ItArk Arkitektkontor AB</i>
2008-06-25	<i>Ansökan om tillstånd, Kvistofta kyrkliga samfällighet</i>
2008-07-11	<i>Yttrande angående renovering av tornet på Fjärestads kyrka, Fjärestads socken, Helsingborgs kommun, Skåne län. Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, Lotta Eriksson</i>
2008-09-29	<i>Beslut. Länsstyrelsen i Skåne län</i>
2009-08-13	<i>Protokoll, byggmöte 1. ItArk Arkitektkontor AB, Mikael Forsberg</i>
2009-08-28	<i>Protokoll, byggmöte 2. ItArk Arkitektkontor AB, Mikael Forsberg</i>
2009-10-14	<i>Protokoll, slutbesiktning. ItArk Arkitektkontor AB, Mikael Forsberg</i>

Kristianstad, den 5 november 2010

Heikki Ranta

Bild till vänster: Tornets tinnar mot norr, avtäckta med små sadeltak.

Bild till höger: Tornets tinnar mot söder med ensidiga avtäckningar.

Regionmuseets rapportserie 2008

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odysse längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund – utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvalvsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnanäs – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
27. Silversmedjan Kv Vapenbrodern 8, Kristianstad, Kristianstads sn, AK Katarina Olsson, 2008
28. Fjälstorps småskola – ommålning av fasad, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010
29. Bälteberga Korsvirkeshuset – utvändig renovering, Ottarps sn, AK, Kristina Nilén, 2008-2009
30. Ilstorps kyrka – fönsterarbeten, Ilstorps sn, AK, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
31. Heliga Trefaldighetskyrkan – tillbyggnad och invändig ombyggnad, Kristianstad sn, AM, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
32. Norra Mellby kyrka – renovering av vapenhusets tak, Norra Mellby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
33. Lunds domkyrka – ändring av västportalens trappa, Lund, AM, Heikki Ranta, 2010
34. Övedskloster – förändringar vid trädgårdskanalen, Öveds sn, AK, Kristina Nilén & Lars Salminen, 2009-2010
35. Östra Karup kyrkogård, Östra krup sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
36. Blåherre mölla – en kvarnmiljö för möten mellan då och nu, Maglehems sn, BMU, Ingela Blomén, Helen Carlsson & Helene Stalin Åkesson, 2009 – 2010
37. Mejeriet Skarhults gods – takrenovering, Skarhult sn, AM, Kristina Nilén, 2010
38. Saltkokningshuset - utvändig ommålning, Karlskrona, AM, Emelie Petersson, 2010
39. Glimmebodagården, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2010
40. Smedtorpet, Hässleholm sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
41. Tobaksmonopolet 2010 – fasadrenovering, Fjälkinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
42. Ballingstorps trädgårdar, Kviinge sn, DK, Cissela Olsson, Emelie Petersson & Brita Tronde, 2010
43. Södra Mellby mölla – tre vingar och en vingbalk, Södra Mellby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2008-2010
44. Bondrumsgården 2010, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
45. Torsebro krutbruk 2010 – murnings- och snickeriarbeten, Färlöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010

46. Ekestad folketspark – arbeten i fyllecellerna, Österslöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
47. Övraby mölla – utvändig renovering samt lyft och lagning av kuggkrans, Övraby sn, AM, Ingela Blomén, 2010
48. Scan i Ängelholm – där svenskt fläsk blev brittiskt bacon och Ystadkorven kryddades med känsla, Ängelholms sn, BD, Helene Stalin Åkesson med bidrag av Ingela Blomén och Anna Rabow, 2010
49. Parkeringsplats Uppåkra, FU, Catherine Svensson, 2003
50. Johannishus slott – utvändig renovering, AM, Emelie Petersson, 2010
51. Västra Strö kyrka – utvändig renovering, Västra Strö sn, AK, Helen Carlsson (med bidrag av Maria Sträng), 2008
52. Paviljongen, Åhus museum, FU & MD, Johan Dahlén, 2009
53. Baptistkapellet i Oppmanna – timmerarbeten på pastorsbostaden, Oppmanna sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
54. Vad som trots allt försvinner – ett forskningsprojekt om dokumentation och värdering av svårbevarat kulturarv, PJ, Helene Stalin Åkesson, 2008-2010
55. Ryttmästarebostället – flygelbyggnad, Gärds Köpinge sn, AM, Heikki Ranta, 2009
56. Utvändig restaurering och svampsanering av Fränninge kyrka, Fränninge sn, AK, Mia Jungskär och Heikki Ranta, 2008-2009
57. Fjärestads kyrka – renovering av tornet, Fjärestads socken, AM, Heikki Ranta, 2009

1.

Förkortningar: AF- antikvarisk förundersökning AK- antikvarisk kontroll AM- antikvarisk medverkan AU- arkeologisk utredning DK- dokumentation, övrigt FU- arkeologisk förundersökning KA- kulturhistorisk analys MD- murverksdokumentation OU- osteologisk undersökning PJ- projektrapport VP- vårdplan UN- arkeologisk undersökning BD- byggnadsdokumentation BAD- byggn-ark-dokumentation BMU- byggnadsminnesutredning
